

**Szilágyi Zsófia**

SZTE BTK Magyar Irodalmi Tanszék

## Iskolaregény helyett „iskolanovellát”?

**Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig  
és Tóth Krisztina: A tolltartó**

*A Légy jó mindhaláligot mintha valamilyen sajátos tehetetlenségi erő tartaná bent a közoktatásban:<sup>1</sup> a tanárok kisebb hányada boldogul vele jól a gyerekcsoportokban (bár vannak ilyenek is, ezt kár lenne tagadni), a gyerekek igen kis hányada sorolja a meghatározó olvasmányok közé (már ha egyáltalán képes/hajlandó elolvasni). Nem is szokás érvelni tehát mellette, ha mégis, akkor azzal, hogy gyermek főszereplője van, így nyilván gyerekeket kíván megszólítani, meg azzal, hogy emberemlékezet óta ott van a kötelezők között, miért kellene kivenni onnan.*

Szinte magamat is unom már, annyiszor mondtam el: a *Légy jó mindhalálig*nak nincs helye a közoktatás kötelező olvasmányai között. Nem azért nincs helye, mert ne lenne jó regény, ne lenne összetett módon elemezhető, hiszen a könnyen adódó szempontok mellett, mint az egyén-közösség viszony az iskolában, a kiközösítés kérdése, a siker és a kudarc egyszerre a regényre és önmagunkra vonatkoztatható megítélése, számos olyan közelítésből is olvasható lenne, amelyekre az iskolai magyarórán alig-alig van esély.<sup>2</sup> Hiszen felfoghatjuk Trianon-regényként, megláthatjuk benne Nyilas Misi alakjának krisztusi párhuzamait, de felfedezhetjük azt is, hogyan lehet az íróvá válás regénye, olyan módon, hogy a főszereplő önmagát Csokonai Vitéz Mihály sorsát interpretálva próbálja megérteni, az ő történetében igyekszik megerősítést találni (erről lásd: Szilágyi, 2013. 55-65.). Debrecen így alakul olyan várossá a regényben, amely mindig elüldözi a költőket; Móricz, aki egyébként nagyon szerette a várost<sup>3</sup>, ezt a képzetet erősítette a későbbi írásaiban is: „Debrecen mindig összetörte a költőket, ott van Csokonai, azt is kiharangozta a kollégium.”, olvashatjuk egy 1939-es újságcikkében (Móricz, 1939). Nyilas Misi számára tehát mintát adtak az olvasmányai: az más kérdés,

<sup>1</sup> Ahogy úgy egészében a Móricztól olvastatott műveket – megkíséreltem megérteni, legalábbis Móricz vonatkozásában, mennyire jelent kényszerítő erőt a közoktatás számára a tantervi szabályozás, a tankönyvek anyaga, illetve mi következik a megszokottból, az évtizedek óta fennálló praxisból (erről lásd: Szilágyi, 2016).

<sup>2</sup> Csak néhány fontosat említenék meg az utóbbi években született elemzések közül: Arató, 2001; Baranyai, 2010; Szirák, 2015.

<sup>3</sup> Ilyen megnyilvánulásai is voltak: „Nagyon szeretem Debrecent. Nincs itt senkim, semmim. És mégis az enyém az egész város. Kisdíák voltam itt; itt eszméltem az élet legelső csodáira, és ezt sohasem felejtettem el. Minden ház, minden bolt minden név, minden por és minden kollégiumi vaskalap megrezzenzi a szívem; ez az egyetlen zavartalan hangulat, amelybe fájó életgyötirelem soha nem kapcsolódott. Sehova se tudok menni az országban, ahol ugyanilyet éreznék.” (Móricz, 1924)

hogy ezt a mintát az irodalomtörténetet megkerülve kaphatta csak meg, mintegy közé és az irodalom közé állt az irodalomról folytatott beszéd. Az a jelenet, legalábbis az irodalomtörténethez való viszonyra gondolva, amikor Nyilas Misi megveszi élete első könyvét, majd rádöbben, hogy nem verses-kötetet vett, hanem egy Csokonai-életrajzot, arra emlékeztet, mint amikor a *Holt költők társaságában* Mr. Keating megkéri a fiúkat, tépjék ki a lapokat az irodalomtankönyvük-ből, és lépjenek közvetlen kapcsolatba a versekkel:

„Hát ez a könyv nem az volt, aminek ő gondolta, nem a Csokonai versei voltak benne, hanem valami fecsegés az életéről.

Az első oldalon, ahogy olvasni kezdte, mindjárt olyat olvasott, amiből egy szót sem értett: «A physiologia által ma már igazsággá emelt ama sejtésnek, miszerint a léleknek minéműségei s ereje épp úgy által mennek a származással együtt a gyermekekbe, mint a testéi, a szellemi öröklésnek érdekes példája Csokonai Vitéz Mihály.»

Ezt sokszor kezdte, próbálta olvasni, de nem értette.

Így volt aztán az egész könyvvel, úgyhogy lassacskán nem is tartotta sürgősnek az elolvasását, de azért nagyon boldog volt, hogy megvette, s hogy megvan, sokszor megnézte a címlapját, amelyre fent a felső jobb sarkán ráírta érélyesen a nevét, hogy: «Nyilas Mihály 1892.»» (Móricz, 2006. 8.)

Oda ugyanis már nem ér el az emlékezetünk, ahol még Móricz nem kötelező olvasmány volt, hanem kortárs szerző. Vagyis a nagypapák nagypapáinak korába, abba az időbe, amelyről Fenyő D. György mondta egy interjúban nemrég a következőt:

„Nemrég egy nagypapakorú ember azt mondta, nincs semmi baj a tananyaggal, hiszen neki is ezeket a műveket kellett elolvasnia, és nem volt vele semmi probléma. Megkérdeztem, olvasott-e Jósika Miklóst: esze ágában sem volt. Azt mondtam: nem értem, hogy lehet ilyen barbár, hogy nem találkozott azokkal a regényekkel, amelyek kötelezőek voltak az ő nagypapja számára.” (Kovács, 2018)

*A Légy jó mindhaláligot  
mintha valamilyen sajátos  
tehetetlenségi erő tartaná bent  
a közoktatásban: a tanárok  
kisebb hányada boldogul vele  
jól a gyerekcsoportokban  
(bár vannak ilyenek is, ezt kár  
lenne tagadni), a gyerekek  
igen kis hányada sorolja a  
meghatározó olvasmányok  
közé (már ha egyáltalán  
képes/hajlandó elolvasni).  
Nem is szokás érvelni tehát  
mellette, ha mégis, akkor  
azzal, hogy gyermek főszerep-  
lője van, így nyilván gyereke-  
ket kíván megszólítani, meg  
azzal, hogy emberemlékezet  
óta ott van a kötelezők között,  
miért kellene kivenni onnan.  
(A legutóbbi érv, amit hallot-  
tam egy tankönyvi vitában,  
az volt, hogy amennyiben  
kötelezőként, az iskolában  
nem olvassák el a gyerekek,  
akkor sosem fogják – erre azt  
válaszolta egy kolléga, hogy  
ha most elolvassák, akkor meg  
soha többé nem fognak más  
Móricz-műveket olvasni.)*

De visszatérek a csalódott, könyvvásárló Nyilas Misihez. Móricz regényének főhőse, bár verseket szeretett volna olvasni, nem valami fecsegést Csokonai életéről, mégis boldog lett attól, hogy birtokolhat egy könyvet: a könyv mint tárgy szimbólummá vált a szemében, egy új, a családjától eltérő élet ígéretévé. És Nyilas Misi szeretett olvasni, még ha ezt a könyvet nem is értette: de nemcsak őt vagy a *Holt költők társasága* diákjait távolította el az irodalmi élménytől az iskolai irodalomoktatás. Spiró György *Csirkefej*ének hatodik jelenetében Csitri és Bakfis a Tanárhoz igyekeznek, és Bakfisnak rengeteg jegyzete van: nem pusztán a tankönyvből írt ki mondatokat, de „valami vastag” könyvből is. Ezekkel a mondatokkal küzd a két lány, ugyanúgy nem értve őket, mint Móricz hőse Haraszi Gyula egykori Csokonai-életrajzát. Spirónak köszönhetően az irodalomtörténeész Király István került be az akkori kortárs irodalomba: pikáns helyzet is teremtődött, hiszen a huszadik század második felének legfontosabb Ady-kutatója ott ült a *Csirkefej* premierjén.<sup>4</sup> Egyre komorabban hallgatta a saját mondatait, azt, ahogyan a lányoknak több kifejezéssel is meggyűlik a bajuk. A *Holt költők társaságában* egy olyan versértelmezés esett a papírtépkedés áldozatául, amely egy koordináta-rendszer segítségével határozta meg az adott vers nagyszerűségét, Spirónál a lányok, akiket a „megtűrűlt” kifejezés különösen lenyűgöz, többek közt annál a mondatnál akadnak el, amely számadatokkal kívánja leírni a „középfok” jelentőségét:

„...a megtűrűlt középfok – nem utolsósorban ennek volt mintegy hírhozója. A Magunk szerelmé-ben 100 versre mindössze 47,8 középfok esett, a kései költeményekben 56,6-ra ugrott ez a szám. S a megnőtt gyakoriság, mint oly sokszor a lírában, a belső lényegi mondandóval állott itt kapcsolatban.” (Spiró, 1987. 331.)

Spirónál a két lány, ha nem is képes a könyveket olyan emelkedett meghatottsággal szemlélni, mint Nyilas Misi annak idején, az egyetemre, pontosabban a magyar szakra kerülést a jelenlegi helyzetükből való kiemelkedés esélyének látja. Ez a vágy viselteti el velük az olyan kifejezéseket, mint az „antipartikularitás”, meg a „pozitivizmus”, még ha sírva is fakadnak a kimondásuk közben időnként. Bakfis meg is fogalmazza, miért is kell neki az irodalomtanulás valójában:

„Nekem muszáj, hogy felvegyenek! Nekem muszáj! Én nem bírom – én el akarok menni – és el is fogok – mert engem fölvesznek vidékre – érted? – teneked kinyalják a seggedet – de én nem bírom – érted? – a hülye rohadt apám – a hülye rohadt anyám – én nem bírom!” (Spiró, 1987. 332.)

Messze nem pusztán a digitális fordulat korában merülnek fel tehát olyan óhajok, hogy más művekről és másképp beszéljünk az irodalomórakon. Az viszont feltűnő, hogy mostanában mintha minden változtatási vágy egy irányba mutatna: rövidebb műveket vegyünk, hosszabb ideig, lassabban, és időben hozzánk közelebbi korokból. Ma már megilletődött tisztelettel lehet csak visszagondolni azokra a harcokra, amelyeket a Szegedy-Maszák Mihály vezette tankönyvíró csapat vívott meg. Szegedy-Maszák Mihály utolsó interjújából még az is kiderült, ő aztán biztosan nem a „könnyebbet, egyszerűbbet, érthetőbbet” szlogen jegyében képzelte el az irodalomoktatást:

„Olyan ábrándjaim voltak, melyek csak ábrándok. Az egyik jellemző, hogy még James Joyce *Finnegans Wake* című művét is föl akartam vétenni a középiskolai olvasmányok listájára. Ez naiv elképzelés volt.” (Károlyi, 2016)

<sup>4</sup> Ezt tudhatjuk egy Király István lányával, Király Júliával készült interjúból (Mátraházi, é. n.).

Mint annak a generációnak a képviselője, amelyik egykor ebből a tankönyvcsaládból tanult, azért nem bánom nagyon, hogy nem kaptuk meg Joyce-ot kötelező olvasmányként – de azt a gimnáziumi osztályt is nehezen tudom elképzelni, amely Márton László egy 1989-es interjújának iránymutatása alapján Katona József *Jeruzsálem pusztulása* című drámáját elemeznék együtt:

„Egyébként, ha én lennék az oktatási miniszter, első dolgom volna kivenni a *Bánk bánt* a kötelező olvasmányok közül, és beraknám a helyébe mondjuk a *Jeruzsálem pusztulását*. Másodiknak az *Egri csillagokat* hajítanám ki, de úgy, hogy a lába nem érné a földet.” (Keresztury, 1991. 192.)

Márton László nem lett oktatási miniszter, maradt írónak, ahogy maradt a szokott helyén az *Egri csillagok* is – de mintha nem is emlékezne senki erre az interjúra, amelynek, persze, csak egy kis részletében kerültek elő a közoktatás kérdései. Amikor Fenyő D. György nemrégiben újra elmondta, hogy Jókait és a Bánk bánt levénné a kötelező olvasmányok listájáról,<sup>5</sup> mindenesetre olyan felhördülés támadt, mintha ez még soha, senkinek nem jutott volna eszébe, és kizárólag az olvasni már nem akaró fiatalok miatt került volna elő a felvetés. Figyeljünk azonban arra is: Márton László egy Katona-dráma helyett egy másikat javasolt (egyébként éppen Spiró György az, aki átíratot készített a *Jeruzsálem pusztulásából*), és a Jókai-kutatók is tettek arra javaslatot nemrégiben, miként lehetne Jókai-regények helyett Jókai-novellákat olvastatni.<sup>6</sup> Járhattam volna én is ezt az utat, hiszen lenne szép számmal olyan Móricz-novella, amellyel „kiválthatnánk” a *Légy jó mindhaláligot*: mégis Tóth Krisztina *A tolltartó* című novelláját vetném fel most ajánlatként. És nem pusztán azért, mert rövidebb, mint a Móricz-regény, miközben megtartja helyszíniként az iskolát: számos további szempontból is összekapcsolható a két mű. Vagyis akár a két mű összeolvasása is tanulságos lenne – persze, nem az iskolai magyarórákon. Az összevetés tapasztalatát ugyanakkor be lehetne vinni a diákok elé, akár úgy is, hogy nem olvastatjuk el velük Móricz regényét, csak beszélünk róla, a Tóth Krisztina-novella elemzési tapasztalatain keresztül. Vagy eldöntjük, hogy éppen abban az iskolában, abban az osztályban érdemes-e megpróbálkozni a regény elolvasatásával – bár nem szeretném, ha a diákokat a „hogyan beszéljünk olyan könyvekről, melyeket nem olvastunk” típusú tanácsadók jegyében nevelnénk, el lehetne töprengeni azon, nem lehetne-e időnként úgy is megmutatni egyes regényeket, hosszabb műveket, hogy nem olvastatjuk el őket kötelezően, vagy nem mindenkivel, nem teljes egészében.

Létezik egyébként olyan tankönyv, amelyben tananyagként szerepel éppen ez a novella (bár lehet, hogy már azt kellene mondanom, létezett ilyen tankönyv): egy Bánki István által fejlesztett, szakiskoláknak készült tankönyvben találtam meg *A tolltartót*.

5 Természetesen ezt nem ilyen egyértelmű könnyedséggel, a problémát egyszerűsítve mondta Fenyő D. György, de a neten megjelenő írásokhoz a hangzatos címek vonzzák azokat az olvasókat, akik aztán sokszor nem jutnak a címnél és a leadnél tovább, és úgy kezdenek a vélelmezett állításokkal vitakozni (lásd Talabér, 2017).

6 *A kispróza nagymestere. Tanulmányok Jókai Mór novellisztikájáról* című kötet (Hansági és Hermann, 2018) részben az oktatást segítő szándékkal születt. Egy részlet az előszóból: „És végül, de nem utolsósorban még egy, igen nyomós érv szól amellett, hogy Jókai kisprózájának a kutatására komolyabb figyelmet érdemes fordítanunk. A közoktatásban, de az egyetemi képzésben is óriási problémát jelent, hogy a nagyregények kínálata mellett nem áll a rendelkezésünkre olyan kisprózai alternatíva, amely elősegítené a fiatalabb generáció bevezetését Jókai műveinek a világába. A mai, fiatalabb generációt is megszólító novellák gyakran nem képezik részét a közkeletű válogatásoknak, nehezen férhetők hozzá.” (Hansági és Hermann, 2018. 12.) A tanulmánykötetet, épp a hozzáférés megkönnyítésének érdekében, egy novellaantológia is kiegészíti, itt az elemzett novellák és kisregények is megtalálhatók (Jókai, 2017). Sőt, a kötetben olvasható Jókai-szövegek a *Tempejölgy* folyóirat honlapjáról szabadon letölthetők.

A következő tematikus fókusszal szerepel itt a novella: „Az egyéni életút formálása, sikerek és kudarcok, az egyén felelőssége saját sorsának alakulásában”.<sup>7</sup> A poétikai fókusz pedig, amelyet a novellánál találunk, a művészet mint önértelmezés – ez a két fókusz teljes joggal szerepelhetne akár a *Légy jó mindhalálig*nál is. *A tolltartó* cselekménye az 1970-80-as években játszódik, és egy iskolai tolltartó eltűnése körül bonyolódik (ahogy Nyilas Misinek is egy lopás pecsételi meg a sorsát, a reskontóé). Ugyanaz az időbeli távolság képződik meg tehát a mostani olvasók és a cselekményidő között, mint annak idején a *Légy jó mindhalálig* kortárs olvasói és a regény közt – hogy ők mennyire érezték a 19. század végi iskola hangulatát magukénak, azt nem tudom, viszont egyetemistákkal már többször olvastam együtt *A tolltartót*. Akik pedig, hiába jártak már a 21. században iskolába, a novella elején terjengő szagokat szinte az orrukban érezték: „A hatalmas iskolaépületet mindig betöltötte az ebédlőből felszivárgó főzelékszag, ami elkeveredett a tornaterem pállott gyerektest- és tornacipőgumi-szagával.”<sup>8</sup> A magyar iskola, úgy tűnik, nemcsak a kötelező olvasmányok listájában mutat változatlanyságot: ugyanazok a szagok, ugyanazok a tornaterem híján lépcsőfutásra kárhóztatott gyerekek, ugyanazok a nyomozási módszerek köröznék itt évtizedek óta. Az idő megáll a novellában, az énekkari próba végtelennek tűnő várakozásba fordul. Az „addig innen haza nem mentek, amíg ki nem derül, hol az a tolltartó” mondat valamilyen változatában mintha mindannyiunk gyermekkorában ott visszhangozna.

Hiába tűnik általános kíváncsolomnak mostanában az egyszerűsítés, szó sincs arról, hogy Tóth Krisztina novellája egyszerű és áttetsző lenne, szemben Móricz összetett regényével. Van mit magyarázni már egyes kifejezéseken, neveken is, de a diákok egy pillanat alatt ráugliznak, ki volt Nógrádi Sándor, vagy mit jelentett az, hogy szőlőzsír, ha meg nem, meg lehet velük beszélni. Épp annyi megfejtésre váró elem

*A neveknek egyébként is kiemelt jelentőségük van a novellában: az is jelentésszerű, hogy kinek milyen keresztnév van, a hetvenes-nyolcvanas években különleges módon Kingának hívják-e, mint a híres politikus lányát, vagy nincs keresztnév, mint az elbeszélőnek. De az talán még fontosabb, ahogyan a név képes leválni a testről, különösen attól a pillanattól kezdve, amikor egy bűnös nevévé válik, azt jelöli, akiről állítják, hogy ellökte a Rudast: „A névhez tartozó test később is hallgatott, a tanári kérdésekre megátalkodott csenddel és rezzenéstelen, üres tekintettel válaszolt, a nevét pedig olyan rendetlenül és feledékenyen kezdte viselni, mint a kardigánt és tornazsákot, amelyeket minduntalan otffelejtett valahol.”*

<sup>7</sup> Szakiskolák kilencedik osztályosainak készült ez a tananyag, az Educatio Kht. kompetenciafejlesztő oktatási program kerettantervéhez igazodva. A neten még megtalálható a tankönyvet magát is tartalmazó tanári útmutató (Fenyő D., é. n.).

<sup>8</sup> A novella Tóth Krisztina 2012-es, a Magvető Kiadónál megjelent *Vonalkód* című kötetének része, de megjelent a *Beszélő* 2005. június-júliusi számában is, innen idézem (Tóth, 2005). Mivel a neten is hozzáférhető (<http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-tolltarto>), így könnyű kiadni otthoni olvasásra is. (Egyetemi csoportokban már meglehetősen nehéz olyan szövegek elolvasását megkövetelni, legyenek azok szépirodalmiak vagy szakirodalmiak, amelyek nincsenek fent a neten.) A kötetben, a koncepcióhoz igazodva, az *Irányvonal* alcímet kapta meg a novella.

van a műben, amennyitől még nem vesztek el a kedvüket, ráadásul el lehet töprengeni közösen a tárgyi világ változásán, akár végiggondoltatva velük a saját iskolai környezetüket. De lehet elemezni azt is, milyen módon játszik el a szöveg a személyességgel: nem kell semmit tudnunk Tóth Krisztina életéről ahhoz, hogy feltegyük a kérdést, vajon önéletrajzi lesz-e attól a szöveg, hogy megtudjuk, az elbeszélő Szilágyi után következik a névsorban. De remekül kibontható az idő és a tér is elemzési szempontként: az idő, akár csak a legtöbb iskolaregényben, ciklikussá válik, hasonló a lépcsőzés során megtett körökhöz. A terek pedig magukba zárják a gyerekeket: az uzsonnák a nejlonzacsókba füllednek bele, a gyerekek az iskolaköpenyekbe, kékbe vannak csomagolva a könyvek és füzetek, a diákok úgy érzik, soha nem jutnak ki az egyre levegőtlenebb teremből. Még az a bizonyos tolltartó is, amely a szabadság szimbóluma lehetne, egy másik világ rekvizituma, hiszen Walt Disney Hófehérkéje van rajta, leképezi ezt a zárt világot. Az benne a legvonzóbb, ahogyan be lehet zárni: „És ahogyan szünetben elpakolta a cuccait: amikor az ő termükbe mentünk, egy hanyag mozdulattal betette a tollat és rákattintotta a tolltartóra a fedelet, mint a nagyon elegáns felnőtt nő, akik végtelen bájjal helyezik napszemüvegüket vissza a kis piros műbörtokba.” És ott van Tóth Krisztina novellájában a *Légy jó mindhalálig* alapkérdése is, a bűn, az ártatlanság, az önfeláldozás dilemmája: amikor az elbeszélő végül magára vállalja a tolltartó ellopását, vajon azért teszi, mert valóban ő lopta el? Hiszen neki már mindegy, úgymint megbélyegzett lett, mivel azt gondolják róla, hogy ellökte a Rudast? Birtokolni akart ezért egy tárgyat, amely a peremről a közösségből centrumába viszi? Persze, csak elképzelt centrum lehetne ez, hiszen annyira egyedi a tárgy, hogy ott, ahol használni kellene, elő sem vehetné. Vagy áldozatot hozott egy egész közösségért, ártatlanul, hogy végre kijussanak a fullasztó jelenből? Ebben az esetben viszont az válik kérdésessé, mi történik a cselekményidő lezárulta után – az egyetemisták közül is felvetette valaki, hogyan adná majd elő az elbeszélő a tolltartót, ha az valójában nincs nála? De a kérdés még inkább kiterjeszthető: mi lesz úgy általában a megbélyegzettekkel, a peremre kerültekkel, az ártatlanul megvádoltakkal? És azokkal, akik nem is ártatlanok, de a megbélyegzés tette őket bűnösökké? A *Légy jó mindhalálig* nem ad könnyen beváltható életreceptet, Nyilas Misi szimbolikus értelemben meghal, a regény végén megérkező nagybácsi az égbe viszi őt magával: de azt sem nagyon látjuk, hogyan lesz megoldás *A tolltartó* elbeszélőjének helyzetére, még ha a fullasztó várakozás véget is ér.

A változások igényét tehát nem a digitális fordulat hozta el. De ez a mostani igény mégsem egészen ugyanolyan, mint volt Móricz vagy Spiró idején: a mai diákoknak nem szentség már a könyv, mint volt Nyilas Misinek, kevesen gondolják azt, mint a Bakfis, hogy a felemelkedéshez vezető út legfontosabb állomása a magyar szak. De, ha nem akarunk rosszat Móricznak, ha valóban fontos, hogy maradjanak Móricz-olvasók, akkor kérjünk segítséget a mostani utódaitól, és hagyjuk meg a *Légy jó mindhaláligot* későbbre, tegyük vissza oda, a felnőttolvasmányok közé, ahova szerzője eredetileg szánta.<sup>9</sup> Olyan irodalmi művek ugyanis ma is születnek, amelyek megállítják számunkra az időt, és önmagunk megértéséhez vihetnek közelebb:

„Nem tudtam, hány óra lehet, de azt valahogy megsejtettem, hogy az idő megállt, hogy soha többé nem lehet visszaforgatni a percek, hogy valami titokzatos erő az örök jelen terébe zárt bennünket, és ha mindez nem is fogalmazódott meg akkor ilyen világosan egyre elnehezülő fejemben, annyit azért megsejtettem, hogy a

<sup>9</sup> Móricz lányának, Móricz Virágnak a könyveiből tudjuk, hogy apja egyáltalán nem akarta, hogy a könyve egykor kötelező olvasmány legyen, hiszen nem akart Kemény Zsigmond sorsára jutni (vagyis nem akart el nem olvasott olvasmánnyá válni), és csodálkozott azon: az olvasók elfogadták a *Légy jó mindhaláligot* egy kisfiú történeteként (erről lásd: Szilágyi, 2013, 47-48.).

hozzám tartozó név erő, amely véget vethetne ennek a kimerevített pillanatnak, hogy az események nagyobb láncolatában elvész a személy jelentősége, hogy aki bűnös, az bűnösnek született, cselekedeteit tekintve szabad hát, mert bármit tesz is, a történetek térképen mindig egyazon úton halad úgyis. Hogy akár én is lehettem volna, ki tudja. Hogy talán valamikor, egy másik történetben, én voltam az.”

## Irodalom

- Arató László (2001). *A Légy jó mindhalálig* mint beavatástörténet. In Fenyő D. György (szerk.), *A kifosztott Móricz? Tanulmányok*. Budapest: Krónika Nova. 126-152.
- Baranyai Norbert (2010). „... a valóságból táplálkozik s mégis költészet”. *Móricz Zsigmond prózájának újraolvasási lehetőségei*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Fenyő D. György (alkotószerk., é. n.). *Szövegértés-szövegalkotás 9. Tanári útmutató szakiskoláknak 7.* (Educatio Kht. kompetenciafejlesztő oktatási program kerettanterv.) Educatio Kht. [http://www.kooperativ.hu/szovegertes/Modulle%C3%ADr%C3%A-Isok/9.%20%C3%A9vfolyam%20Szakiskola/A%20t%C3%ADpus/Tan%C3%A1ri%20%C3%BAtmutat%C3%B3/H-ASZE0915\\_Sz%C3%B6vA\\_9sz-7\\_tan%C3%A1r.pdf](http://www.kooperativ.hu/szovegertes/Modulle%C3%ADr%C3%A-Isok/9.%20%C3%A9vfolyam%20Szakiskola/A%20t%C3%ADpus/Tan%C3%A1ri%20%C3%BAtmutat%C3%B3/H-ASZE0915_Sz%C3%B6vA_9sz-7_tan%C3%A1r.pdf). Utolsó letöltés: 2018. 11. 25.
- Hansági Ágnes és Hermann Zoltán (2018, szerk.). *A kispróza nagymestere. Tanulmányok Jókai Mór novellisztikájáról*. Tempevölgy könyvek 25.
- Jókai Mór (2017). *A Balaton völgyéne. Válogatott elbeszélések*. Szerk. Hansági Ágnes és Hermann Zoltán. Balatonfüred: Tempevölgy könyvek 22.
- Károlyi Csaba (2016). „Amit én csináltam, az megőrzése valaminek” [Interjú Szegedy-Maszák Mihállyal] *Élet és Irodalom*, július 15.
- Keresztury Tibor (1991). „vanni vannak, csak létezni szűnnek meg” (Márton László). In uő, *Féltérpszben. Arképek az újabb magyar irodalomban*. Budapest: Magvető.
- Kovács Bálint (2018). Attól nem lesz hülye a gyerek, hogy alacsonyabban van a lécc. *Index*, január 9. [https://index.hu/kultur/2018/01/09/magyartanitas\\_](https://index.hu/kultur/2018/01/09/magyartanitas_irodalomoktatas_kotelezo_olvasmanyok_magyar_tanarok_egyesulete_arato_laszlo_fenyo_d_gyorgy_nenyei_pal/)
- [irodalomoktatas\\_kotelezo\\_olvasmanyok\\_magyar\\_tanarok\\_egyesulete\\_arato\\_laszlo\\_fenyo\\_d\\_gyorgy\\_nenyei\\_pal/](http://index.hu/kultur/2018/01/09/magyartanitas_irodalomoktatas_kotelezo_olvasmanyok_magyar_tanarok_egyesulete_arato_laszlo_fenyo_d_gyorgy_nenyei_pal/) Utolsó letöltés: 2018. 11. 22.
- Mátraházi Zsuzsa (é. n.). Családi mesék. Beszélgetés Király Júliával. *Könyvhét*. <http://konyv7.hu/index.php?menuid=1324>. Utolsó letöltés: 2018. 11. 25.
- Móricz Zsigmond (1924). Vallomás a városról. *Est*, dec. 12.
- Móricz Zsigmond (1939). Debrecen és Sárospatak útján jártam én. *Pesti Napló*, július 9.
- Móricz Zsigmond (2006). *Légy jó mindhalálig. Regény és dráma*. Budapest: Európa.
- Spiró György (1987). *Csirkefej. Darabok*. Budapest: Magvető.
- Szilágyi Zsófia (2013). *Móricz Zsigmond*. Pozsony: Kalligram. 55-65.
- Szilágyi Zsófia (2016). Móricz a magyarórákon (Kemény Zsigmond sorsa). *Eső*, 3. <http://www.esolap.hu/authors/442-szilagyizsofia/1761.html>. Utolsó letöltés: 2018. 11. 21.
- Szirák Péter (2015). A másik meglopása. A gyermekégen innen és túl a *Légy jó mindhalálig*ban. In Bengi László és Szilágyi Zsófia (szerk.), *Móricz a jelenben*. Budapest: Magyar Irodalomtörténeti Társaság. 9-25.
- Talabér Dominika (2017). „Jókait és a Bánk bánt levennem a kötelezők listájáról” [Interjú Fenyő D. Györggyel] *Eduline*, november 8. [http://eduline.hu/kozoktatas/2017/11/8/Jokait\\_es\\_a\\_Bank\\_bant\\_levennem\\_a\\_kotelezok\\_LZSLXJ](http://eduline.hu/kozoktatas/2017/11/8/Jokait_es_a_Bank_bant_levennem_a_kotelezok_LZSLXJ)
- Tóth Krisztina (2005). A tolltartó. *Beszélő*, június-július. <http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-tolltarto>. Utolsó letöltés: 2018. 11. 25.